

JŪRNICĪBAS IZGLĪTĪBA LATVIJĀ VĒSTURISKAJĀ SKATĪJUMĀ

Maritime Education in Latvia in Historical Aspect

Helēna Šimkuva

Latvian Maritime Academy, Latvia

Abstract. *Maritime education occupies an important place in the Latvian education system and has a history of more than 230 years. The aim of the article is to describe the historical development of maritime education in the territory of Latvia and to compare it with the experience of other countries in the field of maritime education. Comparative analysis of maritime education is one aspect of the novelty of the article. In order to conduct research, analyze and evaluate information on the history of the maritime education, the author conducted research in various directions. The methodological basis is formed by the conception of humanism which is implemented in the social constructionism theory approach. Research methods-1) the study, theoretical analysis and evaluation of scientific, methodological literature and different documents (Kennerley, 2002; Manuel, 2017), 2) biographical method, content analysis of documents and biographies. As a result of the research, it has been possible to evaluate Latvian maritime education as an integrated and essential part of the maritime education system of European countries.*

Keywords: *maritime education, navigation schools, study process.*

Ievads

Introduction

Jūrniecības izglītība ieņem būtisku vietu Latvijas izglītības sistēmā. Tā ir viena no senākajām speciālajām izglītības jomām Latvijas teritorijā un tai ir vairāk kā 230 gadu sena vēsture Latvijā. Līdz šim jautājums par jūrniecības izglītības vēsturisko attīstību ir nepietiekami pētīts. Tāpēc tas ir aktuāls pētniecisks jautājums. Lai iegūtu pilnvērtīgu izglītības vēstures attīstību Latvijā, ir nepieciešams izpētīt jūrniecības izglītības vēsturi.

Raksta mērķis ir raksturot jūrniecības izglītības iestāžu darbības tiesisko regulējumu un mācību procesa norisi navigācijas skolās Latvijas teritorijā vēsturiskā aspektā laikā, hronoloģiski no 18.gadsimta līdz 1. pasaules karam, un salīdzināt to ar citu valstu pieredzi jūrniecības izglītības jomā šajā vēsturiskajā periodā. Salīdzinošā jūrniecības izglītības analīze ir viens no raksta novitātes aspektiem. Lai veiktu pētījumu par jūrniecības izglītības attīstības vēsturi laika periodā no 18.gadsimta līdz 1. pasaules karam, raksta autore veica pētījumus

sekojošos virzienos. Pirmkārt, ir izmantoti Latvijas valsts vēstures arhīva sekojošu fondu materiāli- Ārējā arhīva par Vidzemes guberņu Rīgas maģistrāta materiāli (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.), Rīgas guberņas Skolu direkcijas materiāli (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.a), Rīgas maģistrāta galvenās kancelejas materiāli (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.b), un Rīgas pilsētas Skolu kolēģijas materiāli (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.c), kas atspoguļo jūrnieceības skolu dibināšanas cēloņus un rezultātus saistībā ar cariskās Krievijas jūrnieceības politiku. Otrkārt, ir izmantoti Krievijas impērijas normatīvie akti ar izglītības jautājumiem par 18. un 19. gadsimtu (Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy Imperii. Sobr. Pervoye. 1649-1825 gg [PSZRI], 1783; 1799). Treškārt, ir izanalizēti nozīmīgākie apkopojumi par citu, pamatā Eiropas valstu pieredzi jūrnieceības izglītības attīstībā, kas deva iespēju dot salīdzinošu jūrnieceības izglītības vēstures raksturojumu. Rakstā izvirzītie sasniedzamie uzdevumi ir sekojoši- sniegts apkopojums par izglītības iestāžu un to tiesiskā regulējuma attīstību Baltijas guberņās laikā no XVIII gadsimta un XIX gadsimta otrajai pusei; rakstā ir apskatīti dažādu līmeņu skolu darbību reglamentējoši likumdošanas akti. Rakstā ir dots navigācijas skolu mācību procesa raksturojums. Pētījuma rezultātā ir izdevies izvērtēt Latvijas jūrnieceības izglītību laikā no 18.gadsimta līdz 1. pasaules kara sākumam citu Eiropas valstu jūrnieceības izglītības iestāžu sistēmā. Latvijas jūrnieceības izglītība šajā periodā ir integrēta Eiropas valstu jūrnieceības izglītības sistēmas sastāvdaļu ar reģionālām īpatnībām.

Literatūras apskats

Literature Review

Līdzšinējie pētījumi par jūrnieceības izglītības vēsturi Latvijā ir veikti sekojošos aspektos - vai nu jūrnieceības nozares attīstības izpētes kontekstā (Bernsone, 1998; Bernsone, 2003; Krastiņš, 2019), vai arī jaunlatviešu, īpaši, Krišjāņa Valdemāra (1825.-1891.gg.) darbības izvērtējuma aspektā (Apals, 2011; Lūsis & Šīmanis, 1997; Šīmanis, 2005). Apskatu par jūrnieceības izglītību Latvijā no 18.gs.II puses līdz mūsdienām sniedz atsevišķi darbi (Miklāvs, 1999; Guļevskis, 2011), kuros ir apkopoti fakti par jūrnieceības izglītības iestāžu attīstību laikā no 18.gs. II puses līdz mūsdienām. Jūrnieceības izglītības izpētes aspektā nozīmīgi ir vispārējie darbi par skolu, zinātnes un izglītības vēsturi (Vičs, 1923; Staris, 2000; Stradiņš, 2009). 18.-19.gadsimtā Latvijas teritorija atradās cariskās Krievijas sastāvā, taču šajā periodā joprojām savu valdošo un privilēģēto stāvokli bija saglabājuši vācbaltiešu muižnieki, kuriem bija pakļauta arī izglītības joma. Pētījumi parāda, ka vācbaltieši apgrūtināja un aizkavēja reformu realizāciju izglītības jomā Baltijas guberņās (Meyer, 1997; Pistohlkorss, 1994; Stradiņš, 1993). Tas skāra arī jūrnieceības izglītības jomu.

Lai varētu izvērtēt jurniecības izglītības attīstību Latvijā būtiska nozīme raksta tapšanā un problēmas izpētē ir E. Kennerlija (Kennerley, 2002) un Fr. Broezes un citu (Broeze et al., 1995) pētījumiem par jurniecības izglītības historiogrāfiju, akcentējot jurniecības izglītības attīstības sociālos aspektus, kā arī jurniecības nozares attīstības multiētiskos aspektus. Jurniecības izglītības iestāžu attīstība Eiropā un arī citos kontinentos sākumā bija saistīta ar jurnieku biedrību sniegto palīdzību, kas nodarbojās ar labdarību, tādā veidā atbalstot jurniekus. Jurniecībai attīstoties starptautiski, jurnieku biedrību, organizāciju un filantropu mērķis bija vispusīgi atbalstīt jurniekus. Jurnieku izglītības izpēte zinātnieku uzmanības centrā nonākusi pārsvarā 20. gs. Parāli zināšanu sniegšanai par drošu kuģošanu jurniecības izglītības iestādes kļuva par vietu, kur notika sākotnējā socializācija, tā kā izglītošana jurniecības profesijā sākotnēji sākās 14 -15 gadu vecumā. Jurniecības izglītības izpēte parādīja, ka jūras praksēm ir īpaša nozīme un tā ir īpaša mācību metode jurnieku profesionālajā izglītošanā (Kennerley, 2002). Jurniecības izglītības didaktiskajā procesā vienmēr tika izmantoti reāli jūras negadījumi, kurus izmanto par piemēru kuģu sadursmju situāciju analīzē, kas ir ļoti līdzīgi mūsdienu jurniecības izglītības procesam (Manuel, 2017; Oral & Ergun, 2017). Jurniecība bija un joprojām ir nodarbošanās, kurā sniegums lielā mērā bija atkarīgs no praktiskās pieredzes jūrā. To parāda vēsturiskais diskurs jurniecības izglītības izvērtēšanā (Oral & Ergun, 2017). Analizējot pētniecību jurniecības izglītības jomā, ir jāizceļ grūtības apvienot akadēmiskās izglītības principus ar profesionālās izglītības principiem, teoriju ar praksi, studentu zināšanu un prasmju novērtēšanu no pedagogu puses un no jurnieku profesionāļu puses. Ir jāuzsver nepieciešamību turpmāk pētīt jurniecības izglītības sākotnējās programmas (Oral & Ergun, 2017).

Metodoloģija *Methodology*

Jurniecības izglītības vēstures izpētes metodoloģisko pamatu veido humānisma koncepcija, kas tiek īstenota sociālā konstrukcionisma teorijas pieejā izglītības attīstībā (Geißler, 2008; Psaltis, Carretero, & Čehajić-Clancy, 2017; Schneider, 2007). Pētījumā ir izmantotas sekojošas metodes :1) zinātniskās literatūras un dokumentu teorētiskā analīze un novērtēšana (Kennerley, 2002; Manuel, 2017); 2) vēsturiskā diskursa metode, lai izvērtētu navigācijas skolās realizēto didaktisko procesu; 3) biogrāfiskā metode, dokumentu un biogrāfiju satura analīze (Līvs, 2014 ; Legzdīņš , 2002), kas dod iespēju izmantot jurnieku personisko, empīrisko pieredzi, apgūstot jurnieka profesiju.

Jurniecības izglītības iestādes veidojās kā mācību iestādes maznodrošinātiem un neprivilģēto slāņu iedzīvotājiem Latvijas teritorijā, tāpēc tās nodrošināja izglītības ieguves iespējas jauniešiem, kas naudas trūkuma dēļ un

sociālās marginalizācijas dēļ nevarēja apmeklēt cita tipa skolas. Būtiska metodoloģiska nozīme ir vēsturiski loģiskā pieeja pētīt jūrniecības izglītības kvalitātes un kvantitātes izmaiņas, kas rezultējās profesionālajās kompetencēs kā mācību procesa gala rezultāts (Kennerley, 2002; Broeze et al., 1995; Miklāvs, 1999; Šīmanis, 2005).

Pētījuma rezultāti ***Research Results***

Kuģošana bija viens no senākajiem nodarbošanās veidiem Latvijas teritorijā (Sams, 1939). To veicināja ģeogrāfiskie apstākļi, kā arī labi attīstītās amatniecības prasmes, kas deva iespējas uzbūvēt laivas, ar kurām varēja kuģot gar piekrasti un doties jūrā. Vēl pirms vikingu kuģniecības perioda (8.gs.-11.gs.vidus) Baltija jūrā senie latvieši-kurši bija pazīstami kā prasmīgi jūrnieki.

Nākamie ar kuģniecības attīstību saistītie periodi –Hanzas savienības periods (13.-17.gadsimts), Kurzemes hercogistes periods (16.-18.gadsimts) sniedz liecības par kuģniecības attīstību Latvijas teritorijā, taču nav pietiekamu datu par jūrnieku profesionālas apmācības esamību. Līdzīgi kā citu valstu teritorijās, arī Latvijas teritorijā viss pamatojās uz praksi jūrā un praktisko kuģošanas iemaņu attīstību (Sams, 1939; Bernsone, 1998; Kennerley, 2002).

Tāpēc rakstā ir sākts vērtēt jūrniecības izglītību ar 18. gadsimta otro pusi, kad Rīgā 1789. gadā darbību uzsāka pirmā līdz šim zināmā jūrniecības skola ar nosaukumu Navigācijas skola (Guļevskis, 2011). Pētījuma hronoloģiskais periods šajā rakstā tiek noslēgts ar 1.pasaules karu, kas ienesa būtiskas un neatgriezeniskas pārmaiņas jūrniecības izglītībā Latvijas teritorijā.

Pētījuma viens no galvenajiem aspektiem ir saistīts ar jūrniecības izglītības iestāžu dibināšanas un darbības tiesiskā regulējuma izpēti 18.gadsimtā un 19.gadsimtā. Salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, Latvijas teritorijā tas bija noticis vēlāk (Kennerley, 2002). Tas bija saistīts ar to, ka Latvijas teritorijā nebija citās Eiropas un pasaules valstīs pazīstamās tradīcijas jūrniecības izglītības attīstībā un kas balstījās uz mecenātismu un filantropiju (Kennerley, 2002). Vācbaltiešu muižniecība, vācu tirgotāji, rūpnieki pamatā neatbalstīja jūrniecības izglītību, pie tam jūrniecības joma nebija vietējo vāciešu tradicionālā nodarbošanās joma (Meisner, 1996; Pistohlkorss, 1994). 1789.gada Navigācijas skolas darbība ir saistīta ar tirdzniecības flotes attīstību cariskajā Krievijā un nepieciešamību pēc kvalificētiem jūrniecības kadriem, kā tas izriet no 1781. gada 23. novembra Upju un jūru tirdzniecības kuģošanas noteikumiem (Ārējā arhīva par Vidzemes guberņu Rīgas maģistrāta fonds, 1220-1917), kā arī ar 1783.gada 27.septembrī Krievijas carienes Katrīnas II izdoto ukazu par navigācijas skolu ierīkošanu (Guļevskis, 2011; PSZRI, 1783). Tajā bija uzdots veicināt jūrskolu ierīkošanu impērijas ostas pilsētās, no kurām dodas ceļā tirdzniecības kuģi (Guļevskis, 2011;

PSZRI, 1799). 1804.gadā šo mācību iestādi pārveidoja par Rīgas 2. aprinča skolu, un tā darbojās līdz 1820. gadam (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.a). Pēc Pēterburgas jūrskolas izveidošanas, katru gadu no Rīgas uz Pēterburgu sūtīja mācīties divus cilvēkus, īpaši svarīgas bija krievu valodas zināšanas. 1839.gadā kapteinis D. H. Foss Rīgā atvēra privātskolu matrožu apmācībai vācu valodā un par maksu. 1844.gadā šo skolu savā pārziņā pārņēma Rīgas biržas komiteja (Bernsone, 1998). Ar 1852.gadu skola sāka darboties kā Rīgas jūrskola (Kalniņš, 1939). Tiesiskais regulējums jūrniecības izglītībā piedzīvoja būtiskas izmaiņas 1867.gada 27.jūnijā, kad tika izdots jauns likums par jūrskolām (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.b). Likums, kura izstrādē un pieņemšanā aktīvi piedalījās Latvijas pirmās nacionālās atmodas dalībnieks, jaunlatvietis Krišjānis Valdemārs (1825-1891). Jūrskolas bija sadalītas trīs kategorijās, katra izstrādāja atbilstoši savu nolikumu un tās pakļāvās divām ministrijām- Finanšu un Izglītības ar vistiešāko Jūrlietu ministrijas atbalstu. Galvenais šo skolu darbības atšķirīgais pamats bija tas, ka mācības bija bez maksas un skolēnu dzimtajā valodā (Miklāvs, 1999). Latvijas teritorijā izveidojās un darbojās 10 jūrskolas. To darbu pārtrauca 1.pasaules karš.

Otrs pētījuma rezultāts ir saistīts ar pedagoģiskā procesa jūrskolās izpēti, nodrošinot uz kuģiem strādājošo jūrnieku atbilstošu sagatavošanu. Jūrnieku izglītošanā vienmēr bija pretruna starp teorētisko mācību procesu un jauno jūrnieku praktisko sagatavošanu. Sākot jau ar 18.gadsimta beigām jūrnieku izglītības procesā mācības notika ziemas mēnešos, bet vasaras mēnešos audzēkņi devās strādāt uz kuģiem. Sākotnējā pedagoģiskā procesa prakse bija tāda, ka visus priekšmetus mācīja viens skolotājs (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.c). Navigācijas skolas deva pamatu vispārējai izglītībai- te mācīja lasīšanu, rakstīšanu, rēķināšanu, reliģiju, ģeogrāfiju, vēsturi, matemātiku, kā arī speciālos jūrniecības priekšmetus-astronomiju, navigāciju (Latvijas valsts vēstures arhīvs, b.g.c). Mācības notika vācu valodā. Ar 1839.gadu, kad darbu sāka D.H.Fosa dibinātā skola, kuru ar 1853.gadu sāka vadīt kapteinis J.Kaufmanis. Tā bija privātā skola, kur mācības notika vācu valodā (Zeids, 1978). Skola bija pirmā, kas sāka izmantot speciālu mācību grāmatu navigācijā un astronomijā (Kaufmann, 1853). Līdz tam visi jūrniecības priekšmeti tika mācīti pamatojoties uz skolotāja stāstījumu. Šajā skolā tika prasīta iepriekšēja elementārskolā iegūta izglītība. Tāpat tika īpaši uzsvērtā prakses nozīme, jo pēc vasaras prakses uz kuģiem bija jāuzrāda kapteiņu izrakstītas liecības par vasaras darbu uz kuģiem. Tas bija obligāts nosacījums mācību turpināšanai skolā (Erdberg, 1912). Arī skolas absolvēšana atšķīrās no cita tipa skolu absolvēšanas. Navigācijas skolu absolventiem bija jākārtā kvalifikācija eksāmens pie speciālas komisijas, kurā piedalījās profesionāli jūrnieki. Vēl viena īpatnība mācību procesa nodrošināšanai jūrskolās- tā bija mācību observatorijas nepieciešamība, lai apgūtu jūrniecības astronomiju (Erdberg, 1912). Tāpēc jūrskolu vajadzībām tika būvētas atbilstošas

ēkas. Līdz ar jaunā jūrskolu likuma pieņemšanu 1867.gada 27.jūnijā mācību process tika mainīts. Tas bija humānāks un demokrātiskāks, mācīties varēja vienkārši jūrnieki-praktiķi. Mācības daudzviet notika pielāgotās telpās, piemēram, Ainažu jūrskola, bieži priekšmetus sāka mācīt viens skolotājs. Skolas nodrošināja labu vispārējo izglītību. Šajā jūrnieceības izglītības attīstības posmā mācību procesā īpašs uzsvars tika likts uz jūrnieku profesionālo sagatavotību un prakses nozīmi izglītības procesā (Miklāvs, 1999). Jūrnieceības izglītības mācību procesa organizācija 19.gadsimta otrajā pusē Latvijas teritorijā bija labvēlīga vietējiem latviešu tautības iedzīvotājiem, jo tā norisinājās piejūras mazpilsētās un ciemos, dzimtajā valodā, bezmaksas un mācību ilgums nebija ierobežots. Šīs jūrskolas darbojās līdz 1.pasaules karam.

Secinājumi *Conclusions*

Jūrnieceības izglītība ieņem būtisku vietu Latvijas izglītības sistēmā. Tā ir viena no senākajām speciālajām izglītības jomām Latvijas teritorijā un tai ir vairāk kā 230 gadu sena vēsture Latvijā. Līdz šim jautājums par jūrnieceības izglītības vēsturisko attīstību ir nepietiekami pētīts. Tāpēc tas ir aktuāls pētniecisks jautājums. Lai iegūtu pilnvērtīgu izglītības vēstures attīstību Latvijā, ir nepieciešams izpētīt jūrnieceības izglītības vēsturi.

Jūrnieceības izglītības process Latvijas teritorijā sāka attīstīties vēlāk kā citās Eiropas valstīs. Tas bija saistīts ar to, ka Latvijas teritorijā nebija citās Eiropas un pasaules valstīs pazīstamās tradīcijas jūrnieceības izglītības attīstībā, kas balstījās uz mecenātismu un filantropiju. Vācbaltiešu muižniecība, vācu tirgotāji, rūpnieki pamatā neatbalstīja jūrnieceības izglītību, pie tam jūrnieceības joma nebija vietējo vāciešu tradicionālā nodarbošanās joma.

Rakstā ir sniegts ieskats par izglītības iestāžu un to tiesiskā regulējuma attīstību Baltijas guberņās laikā no XVIII gadsimta un XIX gadsimta otrajai pusei cariskās Krievijas impērijas sastāvā un pakļautībā; rakstā ir apskatīti dažādu līmeņu skolu darbību reglamentējoši cariskās Krievijas likumdošanas akti. Rakstā ir dots navigācijas skolu mācību procesa raksturojums.

Pētījuma rezultātā ir izdevies izvērtēt Latvijas jūrnieceības izglītību laikā no 18.gadsimta līdz 1.pasaules kara sākumam citu Eiropas valstu jūrnieceības izglītības iestāžu sistēmā. Latvijas jūrnieceības izglītība šajā periodā ir Eiropas valstu jūrnieceības izglītības sistēmas sastāvdaļu ar savām reģionālām īpatnībām.

Jūrnieceības izglītības mācību procesa organizācija 19.gadsimta otrajā pusē Latvijas teritorijā bija labvēlīga vietējiem latviešu tautības iedzīvotājiem, jo tā norisinājās piejūras mazpilsētās un ciemos, dzimtajā valodā, bezmaksas un mācību ilgums nebija ierobežots. Šīs jūrskolas darbojās līdz 1.pasaules karam.

Summary

Maritime education has an important place in the Latvian education system. It is one of the oldest special education areas in the territory of Latvia. Maritime education in Latvia has a history of more than 230 years. The historical development of maritime education has so far been underexplored and is therefore an ongoing research issue. The methodological basis for exploring the history of maritime education is the concept of humanitarianism, implemented in the approach of the theory of social constructionism in the development of education (Geißler, 2008, Psaltis et al., 2017, Schneider, 2007). Maritime education institutions formed as educational institutions for disadvantaged and non-privileged residents in the territory of Latvia, so they provided educational opportunities for young people who could not visit other types of schools due to lack of money and the lack of social marginalisation. A fundamental methodological approach is the historically logical approach to changes in the quality and quantity of maritime education, which resulted in professional competencies as a result of the learning process (Kennerley, 2002, Broeze et al., 1995; Miklāvs, 1999; Šīmanis, 2005). The first Navigation School in Latvia, Riga, started operations in 1789. Compared to other European countries, this had happened later (Kennerley, 2002). This was due to the fact that there were no traditions known in other European and global countries in the development of maritime education on the territory of Latvia, based on mechanicism and philanthropy (Kennerley, 2002). German nobles, German traders, industrialists did not support education, in addition the maritime sector was not the traditional occupation of local Germans (Meisner, 1996; Pistohlkorss, 1994). The legal framework for the operation of maritime education institutions developed under the influence of the development of the caric Russian transport fleet. In the second half of the 19th century, the Latvian National Awakening was crucial, particularly Krišjānis Valdemārs (1825-1891), who offered a new maritime education model, a new type of maritime schools that enabled local residents to become involved in the maritime. The activities of maritime schools in the territory of Latvia since 1789 developed with breaks, the main difficulties were related to financial problems, insufficient recruitment of pupils to navigation schools, as training took place in German and in charge. The educational process in maritime schools was specific, so between the 18th century and the 1st World War, navigation schools can be added to the special training institutions. In the course of the training process, marine practices were selected, without which it was not possible to complete the navigation school successfully. The graduation of the navigation schools was also related to the conduct of a special qualification exam involving not only teachers of general subjects, but the responsibility of seafarers practitioners. A new phase in the development of maritime education institutions started after World War 1, when an independent national state-of-Latvia was formed on 18 November 1918 with a new education policy.

Literatūras saraksts

References

- Apals, G. (2011). *Pēterburgas avīzes : latviešu pirmā saskare ar Eiropas politiskajām idejām*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Latvijas valsts vēstures arhīvs. (b.g.) *Ārējā arhīva par Vidzemes guberņu Rīgas maģistrāta fonds (1220-1917)*. 673. Fonds, 1. Apraksts, 556. Lieta, 8 lapa. Rīga, Latvija.
- Bernsone, I. (1998). *Latvijas jūrniecības vēsture, 1850–1950*. Rīga: Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs.

- Bernsone, I. (2003). *Latvijas jūrniecības vēsture, 1950–2000*. Rīga: Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs.
- Broeze, Fr., Tull, M., Fisher, L., Lai, C.K., Holm, P., Scholl, L., Harlaftis, G., Ortiz-Sotelo, J., Dossal, M., Bruisn, J., Valdalisio, J., Cizauca, M., Flayhart, W. H., & Trainor, L. (1995). *Maritime History at the Crossroads: A Critical Historiography of Maritime History*. In Fr. Broeze (Ed.), *Research in Maritime History*, 9. Liverpool: Liverpool University Press, 315 pp.
- Erdberg, V. (1912). *Kratkiy ocherk istorii osnovaniya i razvitiya Rizhskogo morekhodnogo uchilishcha dal'nogo plavaniya*. Riga: tipografiya Rigaer Tageblatt. 3-4.
- Geißler, G. (2008). Friedrich Adolph Wilhelm Diesterweg (1790–1866). In Dollinger B. (Ed.), *Klassiker der Pädagogik* (127-149). Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-531-94243-8_6
- Guļevskis, H. (2011). Izglītības tiesiskie pamati Krievijā un Baltijas guberņās XVIII gadsimtā un XIX gadsimta pirmajā pusē. *Scientific Journal of Riga Technical University. The Humanities and Social Science. History of Science and Higher Education*, 18. 19-32. Pieejams: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/10837>
- Kalniņš, E. (1939). Jūrniecības izglītība Latvijā. *Jūrnieks*, 9, 382-391. Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:palissue:/p_001_jurn1939n09|article:DIVL140|page:20
- Kaufmann, J. (1853). *Katechismus über Navigation und nautische Astronomie, enthalten einen Theil Fragen und Antworten nebst Anhang mit Schifferfragen*. Retrieved from: *Rigasche Biographieen, 3.sējums, 1-12. Riga*.
- Kennerley, A. (2002). Writing the History of Merchant Seafarer Education, Training and Welfare: Retrospect and Prospect. *The Northern Mariner/Le marin du nord*, XII (2), 1-21. Retrieved from: https://www.cnrs-scrn.org/northern_mariner/vol12/tnm_12_2_1-21.pdf
- Krastiņš, E. (2019). *Kuģniecība Latvijā*. Rīga: Autora apgāds. 44-59.
- Legzdīņš, H. (2002). *Ronis – mana būdiņa un pils. Zemūdenes komandiera dzīvesstāsts*. Rīga: Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku asociācija “Dzīvesstāsts”. 200-327
- Līvs, E. (2014). *Sarunas ar vecajiem jūras vilkiem*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 20-304
- Lūsis, K. & Šīmanis, G. (sast.) (1997). *Krišjānis Valdemārs un “Pēterburgas Avīzes” (1862-1865)*. Rīga: Latvijas Jūrniecības fonds.
- Latvijas valsts vēstures arhīvs. (b.g.a). *Rīgas guberņas Skolu direkcijas fonds. (1804-1888)*. 242. Fonds, 1. Apraksts, 87. Lieta, 37 lapa. Rīga, Latvija.
- Latvijas valsts vēstures arhīvs. (b.g.b). *Rīgas maģistrāta galvenās kancelejas fonds. (1593-1903)*. 749. Fonds, 1/2. Apraksts, 1530. Lieta, 3 lapa. Rīga, Latvija.
- Latvijas valsts vēstures arhīvs. (b.g.c). *Rīgas pilsētas skolu kolēģijas fonds. (1793-1917)*. 6715. Fonds, 1. Apraksts, 1. Lieta, 4 -83 lapas. Rīga, Latvija.
- Manuel, M. (2017). Vocational and academic approaches to maritime education and training : Trends, challenges and opportunities. *World Maritime University Journal of Maritime Affairs* 16, 473–483. Retrieved from: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs13437-017-0130-3.pdf>
- Meisner, B. (1996). *Der Beitrag der Deutschbalten und der städtischen Rußlanddeutschen zur Modernisierung und Europäisierung des Russischen Reiches im 18. und in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Köln: Verl. Wissenschaft und Politik.
- Miklāvs, A. (1999). *Jūrniecības izglītība Latvijā no 18. gs. II puses līdz mūsdienām*. Rīga: Latvijas Jūras akadēmija.

- Meyer, Kl. (1997). (Ed.) *Deutsche, Deutschbalten und Russen: Studien uz ihren gegenseitigen Bildern und Beziehungen*. Lüneburg: Institut Nordostdeutsch Kulturwerk.
- Oral, E., & Ergun, D. (2017). New Technologies in Maritime Education and Training, Turkish Experiment. *Universa Journal of Educational Research*, 5(6), 947–952. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1143794.pdf>
- Pistohlkorss, G. (1994), (Ed.). *Baltische Länder. Deutsche Geschichte im Osten Europas*, (Bd. 3). Berlin, Siedler.
- Psaltis, Ch., Carretero, M. & Čehajić-Clancy, S. (2017). *Conflict transformation and history teaching: social psychological theory and its contributions*. Palgrave Macmillan. Retrieved from: DOI: 10.1007/978-3-319-54681-0_1/http://hdl.handle.net/10486/681829
- PSZRI. (1799). *Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy Imperii. Sobr. Pervoye*. I, XXV sējums, 19046.
- PSZRI. (1783). *Ukazs par navigācijas skolu ierīkošanu*. I, XXI sējums, 15834.
- Sams, M. (1939). *Latviešu senā jūrniecība : pēc lekcijām Latviešu senatnes pētītāju biedrībā 1938-1939*. Rīga: Krīvs, 48 lpp.
- Staris, A. (2000). *Skolas un izglītība Rīgā: no sendienām līdz 1944.gadam*. Lielvārde: Lielvārds.
- Stradiņš, J. (2009). *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds.
- Stradiņš, J. (1993). Vācbaltieši, Rīga un Latvija. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, (1), 191-194.
- Šīmanis, G. (2005). *Krišjānis Valdemārs. Apgaismības Centieni*. Rīga: SIA Jūras vēstis.
- Schneider, B. (2007). Evolution of the study and practice of personality at work. *Human Resource Management*, 46, (4), 583-610. Retrieved from: <https://doi.org/10.1002/hrm.20183>
- Vičs, A. (1923). *Iz latviešu skolu vēstures (Vidzeme no 1700.-1800. gadam)*. Rīga: RLB, Derīgu grāmatu nodaļas izdevums.
- Zeids, T. (1978). *Feodālā Rīga*. Rīga: Zinātne.